

„Setkání“ a „vycházení“: Dva koncepty papeže Františka vhodné pro *missio* církve v dnešní době*

Pavel Ženíšek

Smysl *missio*¹ církve a jejích misijních aktivit je v poslední době čím dál více zpochybňován, zejména lidmi mimo církev a křesťanské vyznání. Jsou přesvědčeni, že v dnešním multikulturním a multináboženském světě již není pro křesťanské misie místo. Slovo „misie“ v nich evokuje církevní proselytismus, možné ohrožení svobody vyznání, a také snahu o moc ze strany církve. Jejich heslo by se dalo vyjádřit následovně: Ať si každý věří nebo nevěří, jak chce a čemu chce, misie patří do minulosti. Zároveň je cítit určitá nejistota a bezradnost i uvnitř církve, pokud má teologicky ukotvit a současným jazykem srozumitelně vysvětlit, na jakém konceptu spočívá podstata misí v dnešní době, kdy dřívější pojetí geografického *plantatio ecclesiae* již nestačí.

Tato studie nehledá v první řadě odpověď na otázku proč *missio*. Ta je dána přáním samotného Krista (Mk 16,16). Základní otázkou této práce je, zda se dá vyjádřit prostřednictvím Františkových oblíbených termínů „setkání“ a „vycházení“, co je pro *missio* církve důležité dnes. V jeho pojetí je „setkání“ prvotní předpoklad *missio* a „vycházení“ jeho nutná dynamika.

Budeme studovat místo těchto klíčových pojmů ve Františkově magisteriu, a také hledat odpověď na základní otázky, které jsou s uskutečňováním *missio* církve spojené. V závěrečné kapitole nabídneme vlastní zhodnocení a několik podnětů pro situaci dnešní české církve.

* Studie vychází s finanční podporou vnitřního grantu CMTF UP v Olomouci (IGA_CMTF_20_009 „Nové výzvy pro systematickou teologii a filozofii“).

¹ V této studii používáme termín „*missio*“ (z latinského *mittere* neboli „poslat, posílat“) namísto českých ekvivalentů „misie“, „mise“ či „poslání“, abychom se vyhnuli nejednoznačnosti v interpretaci. Pro potřeby této studie jsme vypracovali jazykovou analýzu užívání termínů „*missio*“, „setkání“ a „vycházení“ v Bergogliových textech.

1. „SETKÁNÍ“ JAKO PŘEDPOKLAD MISSIO

Ve své eklesiologii a teologii misí papež František vychází z některých klíčových prvků koncilní a pokoncilní misiologie, jako je např. „trojiční tajemství“, které je pro něj pramenem živého setkání rozdílných osob, setkání, které odpovídá na touhu lidského srdce a které zve každého pokřtěného k dialogu, smíření rozdílností a aktivní účasti na společenství (EG 111). V duchu koncilních textů umísťuje *missio* církve do trojičního poslání Syna a Ducha, vysílaných Otcem (LG 1–4, 13; AG 2–9; DV 4).² Pramenem *missio* a evangelizace je povolání k účasti na trojičním společenství, poněvadž všichni pokřtění jsou skrze společné kněžství Božího lidu povoláni žít společenství s Trojicí a předávat je. V Božím lidu jsou společenství (*comunio*) a poslání (*missio*) niterně propojeny, takže společenství je misijní a *missio* se děje skrze společenství. Na pozadí této perspektivy je pro Františka „setkání“ výchozím bodem pro další postoje a projevy spojené s *missio* jako např. dialog, přijetí odlišnosti, milosrdenství, služba a podpora toho, co vede k životu.

1.1 Touha srdce po setkání vede k dialogu

Díky italskému teologovi Luigimu Giussanimu³ a jeho dílu si Jorge Mario Bergoglio uvědomil, že potřeba setkání vychází ze srdce člověka. Zejména v knize *Náboženský smysl*⁴ Giussani vnímá člověka jako bytost poznamenanou žízni po nekonečnu. Tato nekonečná touha má svůj střed, biblicky řečeno, v lidském srdci, které je rovněž znamením tajemství. Potřeba štěstí, lásky a spravedlnosti nenachází vně tohoto tajemství odpověď, která by do hloubky uspokojila lidské srdce; tato žízeň se dá utiřit pouze v setkání.⁵

² Otázku trojičního tajemství s důrazem na působení Ducha svatého v souvislosti s evangelizací a *missio* církve zkoumá ve svých studiích italský teolog Coda. Srov. např. Piero CODA – Alessandro CLEMENZIA, *Il Terzo Persona*, Bologna: EDB, 2020, (zvl. s. 77–84).

³ Luigi Giussani (1922–2005), italský kněz, teolog a intelektuál, zakladatel katolického hnutí *Comunione e Liberazione* (Společenství a Osvobození). Jeho stěžejním dílem je kniha *Il senso religioso* (Náboženský smysl).

⁴ Srov. Luigi GIUSSANI, *Il senso religioso*, Milano: Jaca Book, 1966.

⁵ Srov. Massimo BORGHESI, *Jorge Mario Bergoglio: Una biografia intellettuale*, Milano: Jaca Book, 2017, s. 271.

Pro papeže Františka je důležitá „kultura setkání“, kdy setkání otevírá nové horizonty a rozšiřuje vnímání reality. Kultura setkání proto na jedné straně požaduje odvalu nechat se poznamenat, nebo dokonce zranit, přítomností druhého, na druhé straně umožňuje mít odstup od své vlastní identity a objevovat krásu, vznešenost a pravdu, které se nacházejí v odlišné osobě, společnosti a kultuře. Vyžaduje naslouchání druhému a existuje doopravdy jen tehdy, jsme-li ochotni se od druhého učit a objevovat nový svět.⁶ Pokud nejde jen o povrchní výměnu názorů, ale o setkání, které jde do hloubky, pak působí skutečnou přeměnu: přestáváme být tím, čím jsme byli doposud, a stáváme se něčím jiným. To neznamena, že zavrhneme svou vlastní kulturní, náboženskou nebo jazykovou identitu, ale pomůže nám to dívat se na ni z jiného úhlu, z nové perspektivy. Aby mohlo existovat setkání, musí existovat odlišnost. Přirozeně, že po setkání odlišnost nezmizí ani se nerozplyne, ale promění se a získá nové rozměry, říká František.⁷

V přímém vztahu ke kultuře setkání stojí dialog, ze kterého se rodí poznání druhého. Tento dialog je založen na identitě jednotlivých zúčastněných stran a na vzájemné důvěře, která vzniká, pokud jsem schopný druhého přijmout jako dar od Boha.⁸ Pro opravdový dialog je nezbytná pokora, uznání limit svého hlediska i odvaha rozpoznat *semina veritatis* v názorech druhého. Další podmínkou je schopnost překonat vlastní aroganci a intelektuální nadřazenost; vést dialog totiž znamená kráčet k pravdě, kterou oba partneři dialogu touží zahlédnout, ale která je oba přesahuje.⁹ Ne každé setkání je tak opravdu setkáním, a ne každý dialog

⁶ Francesca Ambrogetti, velká znalkyně Bergogliova života, říká, že kdyby měla vzdvihnout jen jednu Bergogliovu přednost, byla by to jeho pozornost k druhému člověku, jeho naslouchání a vnímavost k tomu, co druhý potřebuje. Spolu se Sergiem Rubínem uveřejnila Bergogliův podrobný profil v obširném rozhovoru vydaném pod názvem *El Jesuita*. Srov. FRANCESCA AMBROGETTI – SERGIO RUBÍN, *El Jesuita: Historia de Francisco*, Barcelona: Vergara, 2010. Srov. též SERGIO RUBÍN – FRANCESCA AMBROGETTI, *El Papa Francisco. Conversaciones con Jorge Bergoglio*, Barcelona: Éditiones B. S. A., 2015.

⁷ Srov. FRANCESC TORRALBA, *Dizionario Bergoglio*, Milano: Edizioni Terra Santa, 2021, s. 81.

⁸ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Projev Svatého otce Františka k účastníkům symposia organizovaného Organizací amerických států a Institutem mezináboženského dialogu v Buenos Aires*, Sala del Concistoro – Vatikán, 8. září 2016, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2016/september/documents/papa-francesco_20160908_simposio-americas.html [cit. 16. 5. 2022].

⁹ Srov. TORRALBA, *Dizionario Bergoglio*, s. 131–132. Velkým nebezpečím dialogu je fundamentalismus, který se projevuje přesvědčením jedné strany, že právě ona vlastní pravdu a dialog nepotřebuje.

je skutečným dialogem. Bůh je dialogický ze své podstaty, ale člověk jen tehdy, přistupuje-li k druhému s úctou a myslí-li dialog vážně. Při své promluvě na zahájení Světových dní mládeže v Panamě papež varoval mladé lidi před povrchností setkání a falešným dialogem:

Vy, drazí přátelé, jste překonali mnoho těžkostí, abyste se mohli setkat a stávat se opravdovými mistry a tvůrci kultury setkání [...], která nespočívá v „Čau, jak se máš?“ „Čau, měj se!“ Ne, kultura setkání nás vede ke společnému kráčení s našimi rozdílnostmi, ale s láskou; všichni jsme totiž spojeni na stejné cestě.¹⁰

Ochota jít vstříc setkání s druhými je důležitá i pro novou evangelizaci, tedy pro dialog s těmi, kteří ztratili svou víru a hlubší smysl života. Tato dynamika je součástí *missio* Ježíše Krista, který sám „vyšel“ ze své božské přirozenosti a přišel nám naproti, aby se s námi setkal.¹¹

1.2 Smířená rozdílnost

Bergogliovo filosofické a teologické myšlení bylo zásadně ovlivněno německým teologem Romanem Guardinim.¹² V jeho díle *Der Gegensatz (Protiklad)*¹³ našel potvrzení „svého“ katolického modelu, který je schopen „obejmout“ osobní, společenské a politické kontrasty, směřující jinak k vyhraňování se do rozporů a nebezpečných konfliktů.

Musím říct, že mám rád protiklady. Romano Guardini [...] mluvil o protikladu, ve kterém se dvě strany vzájemně neruší. Nedochází k tomu, že by jedna strana ničila druhou. Není zde rozpor ani ztotožnění. Podle něj se protiklad vyřeší na vyšší rovině. I v tomto řešení však zůstává vzájemné napětí. Omezení se překonají, aniž

¹⁰ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Projev Svatého otce Františka na slavnostním zahájení 34. Světového dne mládeže*, Campo Santa Maria la Antigua – Cinta Costera (Panama), 24. leden 2019, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/january/documents/papa-francesco_20190124_panama-apertura-gmg.html [cit. 16. 5. 2022].

¹¹ Srov. PAPA FRANCESCO, *La gioia della missione*, Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni San Paolo, 2019, s. 77.

¹² Romano Guardini (1885–1968) se narodil ve Veroně v Itálii, po celý život žil v Německu, zemřel v Mnichově. Není pravda, že by Guardini stál na počátku Bergogliova filosofického myšlení, tam je potřeba vidět spíše autory z Tovaryšstva Ježíšova, jako byli Erich Przywara, André Marc a především Gaston Fessard. Do roku 1986 znal Bergoglio Guardiniho pouze jako autora knih pro duchovní četbu.

¹³ Romano GUARDINI, *Der Gegensatz*, Mainz: Der Werkkreis im Matthias-Grünwald-Verlag, 1925.

by se popírala. Napětí zůstane, nevyruší se. Lidský život je utvořen protikladnou formou. A právě toto se děje nyní také v církvi. Napětí se nutně nevyřeší nebo nepomine, ale není rozporem.¹⁴

Je velmi důležité rozlišovat mezi protikladem neboli polaritou na jedné straně (*Gegensatz*) a rozporem čili protimluvem na straně druhé (*Widerspruch*), poněvadž to umožňuje chápat katolické *communio* nikoli jako jednobarevnou zploštělou jednotu, ale jako dynamickou, mnohotvárnou skutečnost, která se uskutečňuje v dialogu a nemá strach o svoji identitu.

Obraz „mnohotvaré jednoty“ papež popisuje i v exhortaci *Amoris Laetitia*, kde mluví o „jednotě v rozdílnosti“ nebo také „smířené rozdílnosti“ (srov. AL 136–141). Patrně nejnázornější příklad v této souvislosti uvádí ve své první exhortaci *Evangelii Gaudium*, kde předkládá model polyedru čili mnohostěnu jako příklad ztělesněné jednoty v rozdílnosti.

Modelem není koule, [...] kde každý bod je ve stejné vzdálenosti od středu a mezi jedním bodem a druhým nejsou žádné rozdíly. Modelem je mnohostěn, který představuje sbíhání všech jeho částí, přičemž každá z nich si uchovává svou vlastní originalitu.¹⁵

Podle Františka pouze mnohostěn uchovává svrchovanost celku, aniž by rušil polaritu jeho částí, a je proto vhodným modelem pro pastorační činnost, neboť nabízí možnost propojovat a shromažďovat v jednom celku to nejlepší z každé strany.

1.3 Setkání s živým Kristem

Setkávat se v otevřenosti srdce jen s druhým člověkem nestačí. Místem, kde se Bůh člověku sdělil, je Ježíš Kristus, a setkání s ním je výchozím bodem i horizontem existence každého člověka.¹⁶ Papež František často zve k osobnímu setkání s živým Kristem, protože se domnívá, že pro velkou část věřících tato skutečnost není vůbec zřejmá. Dokonce tvrdí, že jedním z hlavních problémů dnešní doby je skutečnost, že Krista ne-

¹⁴ Antonio SPADARO, *Le orme di un pastore: Una conversazione con Papa Francesco*, Milano: Rizzoli, 2017, s. XIX.

¹⁵ EG 236.

¹⁶ Srov. Piero CODA, „La Chiesa è il Vangelo“: *Alle sorgenti della teologia di papa Francesco*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017, s. 75.

známe. Buď ho neznáme skutečně osobně, nebo se neptáme, kým vlastně je, anebo jsme na něj úmyslně zapomněli. Tento fakt papež nazývá termínem „duchovní Alzheimer“.¹⁷ Kristus nám dává všechno a my od něj všechno dostáváme – být křesťany neznamena nic jiného než být vůči Kristu otevření. Vyznání víry v Krista nás vede k setkání s ním, a v tomto setkání poznáváme, kým opravdu je, a hlavně, kým je pro nás. Proto je také setkání s evangeliem zároveň setkáním se samotným Kristem.¹⁸ Sledujeme-li Ježíše v Matoušově evangeliu, vidíme, že zahájení jeho *missio* evangelista umísťuje mezi událost návratu rodiny do Nazareta a jeho křest v Jordánu, kde své veřejné poslání zahájil (Mt 4,16).¹⁹ Křtem byl zasvěcen velkému *missio* svého života (Lk 3,22), na něž se připravoval již během dospívání a mládí. Také Ježíšova Matka prožívá své vlastní nesnadné *missio*, kterému říká „ano“, ačkoli je plně překážek.²⁰ Ve všech těchto případech je klíčovým momentem setkání; ať už jde o setkání s Božím poslem nebo s druhými lidmi. Papež Bergoglio připomíná, že jedním z projevů setkání Krista s člověkem je skutečnost, že jej Kristus povolává, aby se stal jeho učedníkem. Ve křtu se každý křesťan stal misijním učedníkem²¹ a je jím do té míry, nakolik se setkal s Boží láskou v Kristu. Papež František si přeje, abychom už neříkali, že jsme „učedníci“ a „misionáři“, nýbrž vždy „učedníci-misionáři“.²² I první Ježíšovi učedníci nebo samařská žena se po setkání s Ježíšem sami stali misionáři a díky nim pak mnozí další uvěřili v Krista.²³

Misijní poslání je rovněž výzvou, abychom se nepřízpusobovali průměrnosti, ale dále rostli. Proto máme nejenom evangelizovat druhé, ale také druhým dovolit, aby neustále evangelizovali oni nás. Toto předávání a přijímání víry, které je jádrem *missio* církve, se děje „nákazou“ lásky, která dokáže proměňovat. Je to názorně vidět na Letnicích, kde

¹⁷ Srov. TORRALBA, *Dizionario Bergoglio*, s. 17–19. Papež František používá tento výraz k označení ztráty paměti a v důsledku toho i ztráty identity. V osobní rovině jde o zapomenutí vlastní identity, ztráty kořenů, vykořenění. Člověk zapomíná, kým je, co znamená ve světě, k čemu je povolán se stát, co má v životě realizovat. V kolektivním smyslu může duchovním Alzheimerem trpět země, společenství, národ, kontinent nebo i církev, a to tehdy, pokud některá z těchto entit zapomene na svoje poslání ve světě, na důvod, proč byla ustanovena.

¹⁸ Srov. GEORGE AUGUSTIN, *La Chiesa secondo Papa Francesco*, Milano: Paoline, 2016, s. 67.

¹⁹ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Christus Vivit* (dále jen *ChV*), čl. 24.

²⁰ Srov. tamtéž 44.

²¹ Srov. Mt 28,19.

²² Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii Gaudium* (dále jen *EG*), čl. 120.

²³ Srov. Jn 1,41 a 4,39.

jsou učedníci proměněni vanutím Ducha svatého. František k tomu dodává, že pro následné *missio* prvotní církve nebyla rozhodující ona radostná zpráva, kterou učedníci hlásali, ale to, co s nimi samými udělala: naprosto se změnili a byli jako znovuzrození. Právě tato jejich vlastní proměna umožnila proměnu druhých.²⁴

1.4 Společenství a radost

Setkání ani dialog nelze uskutečnit sám se sebou. *Missio* proto nikdy není soukromá věc, nýbrž vždy záležitost společenství, které však nepotlačuje jedinečnost různých povolání a specifický přínos každého jednotlivce. V *Christus Vivit* František říká, že společenství církve stojí na důvěrném vtahu k Ježíši, který je vztahem poutnickým, a proto je také společenství ze své podstaty společenstvím misijním.²⁵ Církev, která „vychází“ a putuje se stává „společenstvím učedníků-misionářů, kteří se chápou iniciativy, zapojují se, doprovázejí, přinášejí plody a slaví“.²⁶ Slavení a radost jsou průvodním znakem živého společenství a radost evangelia je tak radostí misijní. Zakouší ji dvaasedmdesát učedníků, kteří se s radostí v srdci vracejí ze své misie naplněné setkáním s lidmi.²⁷ Papež František ukazuje, že tato radost z evangelizace (EG 9–15) či misijní radost (EG 21) pramení z Kristova evangelia a díky Duchu svatému se dál sděluje a šíří.²⁸

Podle EG mají klást důraz na misijní společenství v první řadě církevní představitelé, avšak cílem procesů zaměřených na toto společenství nemá být primárně posilování církevní struktury, nýbrž naplnění *missio*, které chce dosáhnout ke všem lidem. Proto také při vytváření společenství musí mít klíčovou roli laici, kteří tvoří většinu Božího lidu.²⁹

²⁴ Srov. FRANCESCO, *La gioia della missione*, s. 42–43, 47.

²⁵ Srov. ChV 23; srov. též JAN PAVEL II., *Christifideles Laici*, čl. 32.

²⁶ Tamtéž 24.

²⁷ Srov. tamtéž 21; srov. též Lk 10,17. Radost je důležitým a častým prvkem především v evangeliích podle Jana a Lukáše (srov. EG 5).

²⁸ Srov. EG 23; srov. též PAVEL VI., *Gaudete in Domino*, kap. I. „Il bisogno di gioia nel cuore di tutti gli uomini“ (Potřeba radosti v srdcích všech lidí).

²⁹ Srov. EG 31, 106.

2. „VYCHÁZENÍ“ JAKO DYNAMIKA MISSIO

Papež František často opakuje, že si přeje „Chiesa in uscita“,³⁰ neboli „církve vycházející“. Výraz natolik opakovaný, až se zdá, jako by se stal zneužívaným sloganem. Papež připomíná, že se nejedná o nějaký módní termín, který by si on vymyslel, ale o Ježíšův příkaz, který v evangeliu žádá po svých nejbližších, aby šli do celého světa a hlásali evangelium všemu tvorstvu (srov. Mk 16,15). Církev buď vychází, anebo to není církev.³¹ „Vycházení“ ve Františkově pojetí vyjadřuje především postoj vzhledem k životu a způsob bytí ve světě a spočívá ve stavění se mimo střed, v zapomínání na sebe a svůj vlastní svět a v otevírání se světu druhého.

Je nesnadné přeložit do češtiny termín „Chiesa in uscita“³² jednoznačně, v každém případě se ale jedná o výraz spojený s pohybem a s důrazem na opouštění stávajícího místa, někdy i s významem přemísťování se někam. Nejde tak pouze o prostý pohyb z bodu A do bodu B,³³ podstatným prvkem je zde ono „ pryč“, ono opouštění místa s cílem jít jinam.

Ptáme-li se, co má papež František na mysli, když aplikuje „vycházení ven“ na jednotlivce a na církve, mohou nám pomoci upřesňující otázky: proč, odkud, kam, s kým a jak máme „vycházet“.

2.1 Proč vycházet? Protože Bůh vychází

Dynamika vycházení se opakovaně objevuje už v Božím slově a úzce souvisí s povoláním člověka Bohem. Abrahám přijal volání, aby odešel ze své země do země nové (srov. Gn 12,1–3), Mojžíš vyslyšel Boží hlas:

³⁰ „Una Chiesa in uscita“ je název celé kapitoly v rámci apoštolské exhortace *EG*, články 20–24.

³¹ SROV. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Všichni jsme misionáři: Rozhovor s Giannim Valentem*, Praha: Paulínky, 2020, s. 13.

³² Sloveso *uscire* má v italštině více významů. V tom nejčastěji používaném znamená „jít“ či „vyjít“ (ve smyslu vyrazit někam), „odejít“ či „vyjet“ (odněkud), ale také „dostat se ven“, „jít ven“ nebo „jít pryč“ (např. z domu, země...), srov. Slovník italštiny, „*uscire*“, https://www.grandidizionari.it/Dizionario_Italiano/parola/U/uscire.aspx?query=uscire [cit. 3. 1. 2022]. Nejčastěji uváděné překlady termínu „Chiesa in uscita“ jsou: „církve vycházející“, „církve vycházející navenek“ nebo „církve, která vychází“.

³³ Tomu by více odpovídalo italské *andare* (jít, jet), anebo zčásti i *camminare* (kráčet, chodit).

„Jdi, posílám tě.“ (Ex 3,10) a vyšel se svým lidem směrem k zemi zaslíbené. Jeremiášovi Bůh řekl: „Půjdeš ke všem, ke kterým tě pošlu“ (Jer 1,7). Toto Boží povolávání či vysílání k vycházení a putování se opakuje i na mnoha místech Nového zákona.³⁴ Je to v první řadě Ježíš, kdo vychází, vydává se na cestu a putuje, ale také jím povolání apoštolové, učedníci i další osoby: jsou vysíláni a vychází.

„Vyjít“ znamená v Písmu vždy to stejné: být ochoten odejít a vydat se na cestu ve jménu Pána.³⁵ Vycházení patří k Boží přirozenosti: Bůh vyšel v Ježíši ze sebe sama a Ježíš vychází ze sebe pro každého z nás. Náš Bůh je Bohem, který vychází, a proto zve člověka, aby jej v tom následoval.³⁶

2.2 Odkud vycházet? Ze sebe sama

Odpověď na otázku odkud máme vycházet souvisí se slovem „autoreferencialita“, které znamená vztahující všechno k sobě, soustřeďující se výlučně na své vlastní bytí. František nás vybízí vycházet z tohoto postoje „k-sobě-vztahování se“, odpoutávat se od sebe sama, jít ven z vlastního zapouzdření a klást vztažný bod svého života mimo sebe.³⁷ Pro křesťana je základním referenčním bodem bližní a středem jeho života Kristus. Autoreferencialita je naopak způsobem uzavření se do sebe, postojem „nepropustnosti“ nejen vůči okolní realitě, ale také vzhledem k Božímu volání.

Papež František uvádí autoreferencialitu jako jednu ze dvou hlavních nemocí současné církve. Když píše argentinským biskupům shromážděným na svém Plenárním shromáždění v Pilar, říká, že církev je nemocná ne proto, že by mluvila moc nebo málo o morálních tématech, anebo že by její liturgie nebyla dost krásná a přitažlivá, ale je nemocná svou autoreferencialitou a klerikalismem. Jde o nemoc církve, která je ohnutá do sebe sama, stejně jako byla ohnutá žena v Lukášově evangeliu

³⁴ Srov. např. Mt 10; Mk 6,1–12; Lk 10,1; Sk 8,26–40, 11 a dále.

³⁵ Srov. AUGUSTIN, *La Chiesa*, s. 24.

³⁶ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Generální audience*, Piazza San Pietro – Vatikán, 27. března 2013 (první generální audience papeže Františka), https://www.vatican.va/content/francesco/it/audiences/2013/documents/papa-francesco_20130327_udienza-generale.html [cit. 16. 5. 2022].

³⁷ Srov. TORRALBA, *Dizionario Bergoglio*, s. 33.

(Lk 13,10–17).³⁸ V této souvislosti používá František zajímavý příměr, že se máme přestat dívat do zrcadla a učit se dívat z okna. Zrcadlo slouží k tomu, abych viděl sám sebe a vidím v něm pouze odrazy, takže nevyházím ze svého vlastního světa. Ale když otevřu okno a dívám se ven, vstupuji do nového světa a objevuji vesmír, který se nachází mimo mne.³⁹

Papež připomíná, že autoreferencialita se neprojevuje jen v osobní rovině, ale i v rovině církevní. A to zejména tehdy, pokud se církev zabývá více svými vnitřními otázkami, místo aby ze sebe sama vycházela a přinášela radostnou zvěst evangelia až na konec světa.

2.3 Kam vycházet? Na periférie

Víme-li, proč a odkud máme vycházet, můžeme se nyní ptát kam. Odpověď je jednoznačná: ke Kristu. Bůh v Ježíši Kristu vyšel ze sebe a přišel do našich dějin, ke každému z nás. Podobně i my jsme povoláni, abychom vycházeli ze sebe, šli Bohu vstříc a přinášeli evangelium všem, i těm, kdo jsou od něj daleko nebo na „existenciální periférii“. A to nejsou jen chudinské čtvrti velkých měst, ale také duchovní periférie těch, kteří se cítí sami, říká papež.⁴⁰ V podobném duchu Bergoglio mluvil při setkání se členy hnutí a nových komunit, že církev, která nevyhází ze sebe, onemocní kvůli otrávené atmosféře prostorů, v nichž je uzavřena.

Neuzavírejte se, prosím! Je to nebezpečné: uzavřeme se ve své farnosti, se svými přáteli, anebo v hnutí s těmi, s nimiž si rozumíme, [...] ale víte, co se stane? [...] Představte si rok zavřenou místnost; když do ní vstoupíš, je tam cítit zápach, [...].

³⁸ Srov. Papež František, *Dopis Svatého otce Františka účastníkům 105. plenárního zasedání Argentinské biskupské konference*, 25. března 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/es/letters/2013/documents/papa-francesco_20130325_lettera-vescovi-argentina.html [cit. 16. 5. 2022].

³⁹ Srov. TORRALBA, *Dizionario Bergoglio*, s. 35. Ve své promluvě ke členům katolické komunity Shalom 4. září 2017 František doslova říká: „Mladí, rozbijte zrcadlo! Nedívejte se do zrcadla, protože zrcadlo podvádí, dívejte se ven, dívejte se směrem k druhým...“ (tamtéž, s. 37).

⁴⁰ Srov. Massimo INTROVIGNE, *Il segreto di Papa Francesco*, Milano: Sugarco Edizioni, 2013, s. 65.

Uzavřená církev je úplně to samé: je to nemocná církev. Musí vyjít ven ze sebe. Kam? Na existenciální periferie, ať už jsou jakékoli, ale vyjít ven.⁴¹

Během svého působení v buenosaireské arcidiecézi byl kardinál Bergoglio kritizován, že se nijak nevěnuje katolíkům ze střední třídy a že ho nezajímá svět obchodu, bankovníctví, umění nebo univerzit. Měli pravdu. U Bergoglia však nešlo o pastorační zanedbávání těchto skupin, nýbrž o jeho vědomou volbu. Měl osobní vztahy s lidmi ze všech prostředí a vrstev, včetně bohatých, vlivných a akademicky vzdělaných lidí, ale po celých třináct let své služby věnoval svůj čas přednostně lidem v nejchudších částech města, neboť byl přesvědčený, že je potřeba evangelizovat město z jeho periferií. Vikariát kněží pracujících ve slumech založený kardinálem Bergogliem v roce 2009 byl projevem jeho snahy o začlenění pastorační ve vyloučených slumech do oficiální diecézní struktury. V Latinské Americe totiž chudí prožívají svoji víru odlišně od menšinové střední třídy; nevěnují náboženskému prožívání jen určitou hodinu v týdnu, ale posvátno je pro ně součástí života. Bergoglio se proto velmi rád zúčastňoval tamních *fiestas*, ale nikdy ne „cocktail parties“, protože během *fiestas* chudý člověk oslavuje Krista, kdežto na party pouze sám sebe. *Fiesta* je oslavou skrze mši, jídlo a tanec a propojuje náboženský rozměr člověka s jeho rozměrem přirozeně lidským. V místních *villas* se lidé znají navzájem a aby přežili a měli základní věci, jsou odkázáni na pomoc druhých, což vede k vytváření silného smyslu pro společenství a sounáležitost. Bergoglio si přál, aby se celé město nechalo inspirovat touto solidaritou a aby „slumy“ učily lidi z paneláků, jak vytvářet bratrské vztahy.⁴²

2.4 S kým vycházet? S druhými – jako Boží lid

Představuje-li setkání výchozí předpoklad pro *missio* a vede-li k dialogu a vytváření společenství, pak nás může zajímat, kdo tvoří toto společenství, s kým máme misijně „vycházet ven“.

⁴¹ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Projev Svatého otce Františka na Svatodušní vigílii členům hnutí, nových komunit, asociací a laických sdružení*, Piazza San Pietro – Vatikán, 18. května 2013, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/may/documents/papa-francesco_20130518_veglia-pentecoste.html [cit. 16. 5. 2022].

⁴² SROV. AUSTEN IVEREIGH, *Papež reformátor*, Praha: Triton, 2016, s. 306.

V polovině 90. let Bergoglia inspiroval uruguayský katolický intelektuál Alberto Methol Ferré,⁴³ který pracoval v teologické komisi konferencie CELAM⁴⁴ a měl značný vliv na text dokumentu z Puebla. Methol Ferré si při studiu dějin křesťanstva všiml jedné pozoruhodné skutečnosti, že v každé dějinné době se určitá lokální církev stává „zdrojem“ a inspirací pro církve někde jinde, resp. pro církve univerzální.⁴⁵ Například Alexandrie a Sýrie byly „zdrojovou církví“ prvního křesťanského období, podobně jako jí bylo středověké Španělsko a Itálie v době Tridentského koncilu, anebo Francie a Německo pro Druhý vatikánský koncil. Od 50. let 20. století, kdy papež Pius XII. podpořil vznik konference CELAM, se začala církev v Latinské Americe posouvat směrem k tomu, aby se ona stala zdrojovou církví církve univerzální. V originální teologii, která vycházela z CELAM v Medellínu v roce 1968, spatřoval Ferré charakteristické znaky typické pro zdrojovou církev. Marxismus sice latinskoamerickou teologii poněkud zdeformoval, ale konference v mexickém Pueblu ji zachránila⁴⁶ a Aparecida znovu rozdmýchala její živý plamen tím, že se přiblížila k chudým a jejich kultuře a stala se tak vyjádřením zralosti místní církve, Ferrého zdrojové církve.

Od svého vystoupení na balkónu u svatého Petra po zvolení papežem učinil František překvapivá symbolická gesta, poskytl rozhovory a publikoval exhortaci *Evangelii Gaudium*, což v mnoha ohledech připomíná latinskoamerické pojetí „teologie lidu“ (*teología del pueblo*).⁴⁷ Tato teologie chápe církev jako „věrný svatý lid Boží“ (*el santo pueblo fiel de Dios*), oceňuje prožívání víry lidu a roli laiků v něm a církev je pro ni tajemstvím, „jehož kořeny sice tkví v Trojici, ale své dějinné vyjádření má v putujícím a evangelizujícím lidu“.⁴⁸ Bůh nabízí spásu každému člověku každé doby, ale rozhodl se povolat nás jako lid, ne jako izolované bytosti. Počítá se sítí osobních vztahů, které jsou součástí našeho lidského

⁴³ Alberto Methol Ferré (1929–2009), spisovatel, historik, novinář a teolog-samouk, patrně nejvýraznější latinskoamerický katolický intelektuál konce 20. století.

⁴⁴ CELAM (Consejo Episcopal Latinoamericano) byla první celo-kontinentální kolegiální struktura v moderní církvi.

⁴⁵ Alberto METHOL FERRÉ – Alvear METALLI, *El Papa y el filósofo*, Buenos Aires: Editorial Biblos, 2013, s. 115–117.

⁴⁶ V rozhovoru, který Alberto Methol Ferré poskytl několik dní po smrti Jana Pavla II. v roce 2005, vysvětluje, jak se tento proces stávání se „zdrojovou církví“ v latinskoamerické církvi v 80. a 90. letech zastavil, či dokonce obrátil nazpět (srov. tamtéž, 285).

⁴⁷ Srov. Juan Carlos SCANNONE, *La teología del pueblo. Raíces teológicas del papa Francisco*, Maliaño: Sal Terrae, 2017, s. 205.

⁴⁸ EG 111.

společenství, a proto se Boží lid „vtěluje do národů Země, z nichž každý má svou vlastní kulturu“.⁴⁹

Papež František oceňuje i další tradiční učení teologie lidu, když říká, že

Bůh obdařuje celek věřících jistým *instinktem víry – sensus fidei*, který mu pomáhá rozpoznávat to, co skutečně pochází od Boha. Přítomnost Ducha uděluje křesťanům jakýsi přirozený smysl pro božské skutečnosti a moudrost, která jim umožňuje intuitivně porozumět, ačkoli nedisponují odpovídajícími prostředky k jejich přesnému vyjádření.⁵⁰

Tento „instinkt víry“ má rysy ekleziologie Druhého vatikánského koncilu (zvl. LG 12), ale i specifika latinskoamerické církve a teologie. Boží lid prožívá sám sebe v projevech lidové zbožnosti, ta je však stále znovu očišťována skutečným životem Božího lidu. V *Evangelii Gaudium* spojuje František lidovou zbožnost s dalšími důležitými tématy jako je inkultura evangelia, sociální rozvoj a péče o nejpotřebnější (EG 68–70). Právě evangelizace a služba odlišuje lidovou zbožnost od sentimentálního devocionalismu a individualistické víry.⁵¹ Přesto však citové prožívání víry ke zdravé lidové zbožnosti patří a je třeba, abychom jejím projevům naslouchali, neboť „nás mohou mnohému naučit a pro toho, kdo je umí číst, jsou teologickým místem, kterému musíme věnovat pozornost, a to zejména tehdy, když uvažujeme o nové evangelizaci“.⁵² Podle papeže Františka je lidová zbožnost jedním z konkrétních projevů *missio* a pravdivým výrazem spontánní misijní činnosti Božího lidu, skrze kterou tento lid stále evangelizuje sám sebe. Jedná se o „legitimní způsob života víry, způsob, jak se cítit součástí církve a být misionáři“,⁵³ protože přináší milost misijního poslání, ochotu vycházet ze sebe samých a schopnost být poutníky na cestě. Důležité je, dodává František, aby církev nevyneu-

⁴⁹ EG 115. František na tomto místě uvádí mj. definici kultury: „Jde o životní styl určité společnosti, zvláštní způsob, jakým se její členové vztahují k sobě navzájem, k ostatnímu stvoření a k Bohu.“

⁵⁰ EG 119.

⁵¹ Srov. EG 69; srov. též SCANNONE, *La teología del pueblo*, s. 212–213.

⁵² EG 126.

⁵³ EG 124; viz též *V Conferencia General del Episcopado Latinoamericano y del Caribe. Documento conclusivo* (dále jen *Dokument z Aparecidy*), Aparecida, 31. 5. 2007, čl. 264, <https://www.vidanuevadigital.com/documento/documento-de-aparecida-v-conferencia-general-del-celam-2007/> [cit. 16. 5. 2022].

covala ani nepožadovala kontrolu této misionářské síly. „Doprovázejme a podporujme ji, ale nesnažme se ji příliš usměrňovat.“⁵⁴

2.5 Jak vycházet? Pastoračně-misijně

Missio ve smyslu vycházení je především misijním stylem pastorače.⁵⁵ Misijní přístup má být paradigmatem každé církevní činnosti, jak o tom mluví biskupové Latinské Ameriky, když tvrdí, že „již nemůžeme zůstat v klidu a jen pasivně čekat v našich kostelech“,⁵⁶ ale je třeba přejít od pastorače, která pouze konzervuje, k pastorači skutečně misijní. Jedná se o nový směr smýšlení v pastorači a evangelizaci, o misijní způsob života a činnosti vyznačující se otevřeností ke všem.⁵⁷

František připomíná, že samotná změna pastoračního smýšlení nestačí. Stejně důležité je, jakým způsobem budeme evangelní poselství sdělovat a misijní styl v praxi uskutečňovat. Misijně pojatá pastorače nemá být „posedlá nesouvislým předáváním množství nauk ve snaze vnucovat je silou jako nějaký nárok“.⁵⁸ Pokud pastorače přijme misijní styl za svůj a nabídne jej všem lidem bez výjimky, bude přitažlivou sama od sebe. *Missio* není jen jednou částí života nebo její ozdobou, kterou by si mohl člověk klidně sundat.

Je to něco, co nemohu vykořenit ze svého bytí, nechci-li je zničit. Já jsem posláním na této zemi, a proto jsem na tomto světě. Pokud se bezvýhradně odevzdávám svému poslání a vycházím ze sebe ven, zakouším radost a naplnění z toho, že toto *missio*, na němž mám účast, se stává pramenem, který přitahuje a osvěžuje druhé (EG 272).

Při hledání „jak vycházet k druhým“ nesmíme zůstat jen u praktických metod a řešení, měli bychom jít hlouběji, k čemuž každý z nás potřebuje své vnitřní obrácení. Termínem „misijní konverze“ má František na mysli vnitřní změnu, která nás vede do „permanentního misijního

⁵⁴ ChV 239.

⁵⁵ Srov. EG 15 nebo také *Redemptoris Missio* 86.

⁵⁶ Dokument z *Aparecidy*, čl. 548.

⁵⁷ Srov. EG 48: „Pokud celá církev přijme tento misijní dynamismus, musí dosáhnout ke všem bez výjimky.“

⁵⁸ EG 35.

stavu“, který se mj. projevuje v tom, že jsme schopni opouštět pohodlné kritérium „vždycky to tak bylo“ (EG 33).

Důvěrná blízkost církve a Ježíše je podle papeže blízkost „putující“ a společenství církve se utváří jako „misijní společenství“. *Missio* už není činností svěřenou pouze jakýmsi misijně specializovaným profesionálům výlučným skupinám, kongregacím a misijním společenstvem, ale je záležitostí všech pokřtěných, celého Božího lidu.⁵⁹

Určitým vrcholem *missio*, projevujícího se jako misijně-pastorační postoj, je poslání předávat život.⁶⁰ Život roste a sílí, je-li předáván, naopak slábne, je-li v izolaci. Analogicky můžeme říci, že i náš život se rozvíjí, roste a zraje do té míry, nakolik jej darujeme pro druhé, nakolik se stává „misijním posláním“. Člověk je správcem stvoření, proto nemá stát se založenýma rukama, ale má být otevřen životu a druhým lidem, má život podporovat a chránit ve všech jeho fázích.⁶¹ Avšak bez spirituality, která proměňuje lidská srdce prostřednictvím darování se v postoji konkrétní služby, jde pouze o falešnou spiritualitu nebo spíše o její karikaturu.⁶² *Missio* prožívané jako vycházení je něco, co představuje samotný projev života a uskutečňování lidské existence.⁶³

3. NĚKOLIK OSOBNÍCH POSTŘEHŮ

Z jazykové analýzy pojmu *missio* v dokumentech papeže Františka vyplynul zajímavý fakt, že papež téměř vůbec nepoužívá tento termín v množném čísle („ty misie“), nýbrž v čísle jednotném, ve smyslu „poslání“ nebo „ta misie“.⁶⁴ Zdá se, že papež úmyslně nechce zúžit *missio* na něco vzdáleného, exotického a heroického, ale naopak zdůraznit, že jde

⁵⁹ Srov. FRANTIŠEK, *Všichni jsme misionáři*, s. 47.

⁶⁰ Srov. EG 10.

⁶¹ Srov. TORRALBA, *Dizionario Bergoglio*, s. 84. Existuje riziko, že se darování a rozvoji života v misijním posláním budeme chtít vyhnout falešnou zbožností. Tím, že se budeme pouze hodně modlit, a přitom si myslit, že to je ten správný postoj a pravá spiritualita.

⁶² Srov. EG 262.

⁶³ Srov. ChV 254. Srov. též Christoph THEOBALD, *Le christianisme comme style. Une manière de faire de la théologie en postmodernité*, sv. II, Paris: Cerf, 2008, s. 937–957.

⁶⁴ Celkový počet výskytů termínu *missio* a jeho odvozenin v encyklikách, exhortacích a poselstvích ke Světovému dni misíí papeže Františka je 459. Česky jsou tyto termíny nejčastěji překládány jako „poslání“, „misie“ (j. č.), „misijní“, „misijnost“, „misionář/ka“. Výraz „misie“ v množném čísle (it. *missioni*) se vyskytuje pouze třikrát!

o základní rozměr církve, o samotné poslání svěřené Ježíšem Kristem, které se týká každého jejího člena, nikoli jen některých vybraných a speciálně formovaných jedinců. Že se jedná o samotný způsob bytí církve ve světě, nikoli jen o jakousi specifickou aktivitu nebo „třešničku na dortu“ činnosti církve. Další důvod, proč se papež užití pojmu „misie“ v množném čísle vyhýbá, je fakt, že tento pojem si s sebou nese silnou církevně-historickou zátěž a je často ztotožňován s proselytismem. Opravdovému Ježíšovu *missio* může tak více škodit než pomáhat.

Na základě předchozích myšlenek nabízím na závěr několik čistě osobních úvah, v čem mohou Františkovy klíčové misijní pojmy a jeho misijní teologie inspirovat českou církev.

Vycházet ven z kostelů. Má-li se křesťan setkávat a církev „vycházet ven“, tedy jít blíž k lidem na periferie různého druhu, nemělo by těžiště církevní činnosti a pastorače spočívat v „kostelových“ aktivitách. Liturgie a svátostná pastorače je jistě vrcholem církevního života, ale může křesťany vést k uzavření se do bezpečné ulity se „svým“ svátostným Kristem. I v rámci farností se nabízí mnoho příležitostí zajímat se o periferie a lidi v nich žijící a spolupracovat s těmi, kteří se jim snaží pomoci. Rozhodně však záleží na tom, s jakým postojem se toto církevní vycházení děje: nesmí být ani projevem agresivního proselytismu ani útěku z katolického prostředí, v němž se necítím dostatečně přijímán, chápán či oceňován.

Nehýčkat si pocit vlastní výlučnosti. Tento pocit pramení z přesvědčení, že jako katolíci máme plnost pravdy, takže není třeba hledat inspiraci v jiných konfesích nebo náboženstvích. Někdy se transformuje do přesvědčení, že v Česku sice většinou nemáme plné kostely, ale stále ještě máme živé dědictví víry protříbené roky komunismu, a proto nám ostatní národy nemohou rozumět ve způsobu, jak víru prožíváme. Obdobný pocit výlučnosti je možné najít i mezi některými salesiány, že my přece dobře víme, jak pracovat s mladými, a nepotřebujeme rady od jiných kongregací nebo center mládeže. Chceme-li jednat v intencích papeže Františka, je nutné se nechat inspirovat, znejiřšovat a obohacovat odlišností druhého, podporovat otevřenou diskuse a opustit urputnou snahu hájit za každou cenu pravdu „naší víry“ bez ohledu na konkrétního člověka.

Napomáhat zakoušení víry. Je-li základem *missio* setkání s druhým a v rovině víry setkání s živým Kristem, je zapotřebí podporovat postoje a aktivity v církvi, které tato setkání umožňují. Obdobně, vychází-li

základní úkol každého křesťana z onoho „jďte“ (Mk 16,16; Mt 28,19), nemůže být prvotní hlásání omezováno na předávání poselství a obsahu víry, nýbrž má pomáhat prožívání dynamiky života, který je Kristovým darem, a sdílení radosti ze setkání s ním. V české církvi máme bohatství zkušenosti se sdílením prožívání víry ve společenstvích, s životnou pastorační rodin a někdy i s plodnou spoluprací s laiky. Toto bohatství bychom měli nejen uchovávat, ale i dále rozvíjet. Stejně tak bychom se neměli bát vstupovat do oblastí, kde můžeme využívat nové formy setkávání a moderní prostředky umožňující získávání zkušenosti žité víry současným generacím, jako jsou sociální sítě a digitální svět vůbec.

Odložit příliš klerikální tvář. Jednou z častých výtek vzhledem k církvi je její vzdálení se, anebo přímo odtržení od světa a života současného člověka. Církev vycházející ven se chce naopak lidem přiblížit. Domnívám se, že jedním z kořenů tohoto rozdvojení je dosud nedostatečně pochopený a přijatý dar inkarnace Božího Syna, a z toho pramenící převážně negativní pohled církve na svět, tělo i současnou společnost, neustálý pocit ohrožení, potřeba vymezování se vůči lidem a skupinám mimo církev, útek do „bezpečné minulosti“ či neochota hledat pozitivní prvky a trvalé hodnoty v tom, co svět, věda a dnešní člověk objevuje a prožívá. Tyto prvky můžeme nalézt v diecézních seminářích, v některých řeholních formačních domech a dají se také vyčíst z projevů některých církevních představitelů, kteří bohužel považují klerikální a autoreferenční projevy církve za nejvhodnější postoj vůči dnešnímu světu.

ZÁVĚR

Z našeho studia je patrné, že misijní rozměr církve je pro papeže Františka velmi důležitý. Nedá se jistě zúžit jen na pojmy „setkání“ a vycházení“, přesto právě prostřednictvím nich se papeži daří srozumitelně vyjádřit, co je základem *missio* církve, jakým způsobem je užitečné o *missio* dnes mluvit a jakou církev by si on sám přál: církev, která se otevírá osobnímu setkání s živým Kristem, setkání v postoji naslouchání a s odvahou nechat se jím měnit. Právě na základě přijetí těchto postojů je křesťan schopen nechat se obohatit jinakostí druhého a prohlubovat svůj vztah ke Kristu. Obdobně i církev je pak schopna nezabývat se příliš sama sebou, nýbrž vycházet ze sebe jako svatý a věrný Boží lid, který podle příkladu svého Mistra jde k druhým, zejména k těm, kteří jsou

na okraji. Skrze živé společenství všech pokřtěných, v němž mají důležité místo laici, uskutečňuje církev Kristovo *missio* a dál nese světu jeho evangelium.

Františkův misijní pohled na člověka, církev a její vztah ke „světu“ je nejen velmi sympatický, ale také vpravdě evangelní, protože se nezaměřuje přednostně na to, jakým způsobem máme oslovovat druhé, jakými metodami k nim nově přistupovat, anebo co máme v našich pastoračně-katechetických metodách změnit, nýbrž vychází z pohledu dovnitř, z nutnosti našeho vlastního stálého obracení se ke Kristu, ze skutečného otevření se druhým a jejich světu a z naslouchání jejich hlasu. Teprve na základě toho všeho může přijít výslovné hlásání, jež je pokračováním *missio* již započatého, které v lidských srdcích připravilo půdu pro onu tajemnou křesťanskou zkušenost víry, v níž se naslouchání Božimu evangelium setkává s jeho prožíváním a hlásáním.

**“Encounter” and “Going Forth”:
Key Missionary Concepts of Pope Francis**

Keywords: Pope Francis; Mission; Encounter; Outgoing Church; Ecclesiology; People of God; Missionary Pastoral Care

Abstract: Pope Francis' ecclesiological and anthropological views of the Church and of the Christian mission are very much present in his Magisterium. When speaking of the mission (*missio*) of today's Church – a holy and faithful people of God – he uses two significant terms to describe such a perspective: “encounter” and “going forth”. The Church of Jesus Christ encounters, meets with ‘the other’, who are different to listen to them, to enter into dialogue with them, bringing about change in both partners of this dialogue. To be able to enter into the dynamics of encounter and dialogue, every Christian is called to meet Christ in a personal way and to convert. The Pope does not want the Church to be an autoreferential group of specialists in spirituality and missiology, but instead an outgoing Church that is not afraid of going to the peripheries and engaging all baptised people. Through the community sense (*sensum fidei*) of her members and through her living communion, the Church serves those who are on the margins and realises her mission to bring the gospel of mercy to the world.

ThLic. Ing. Pavel Ženíšek
Salesiánská provincie Praha
Kobyliské nám. 1000/1
182 00 Praha
pzenisek@sdb.org